

МИГРАЦИИ И НАЦИОНАЛНА ИДЕНТИЧНОСТ

Население, Том 37, Книжка 3, 2019, 525-544

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

БЕЖАНЦИТЕ – „НОВИТЕ ДРУГИ“ И ОТНОШЕНИЕТО НА БЪЛГАРИТЕ КЪМ ТЯХ

Албена НАКОВА

Институт за изследване на обществата и знанието при БАН

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1000, ул. „Сердика“, 4, Център

✉ albena_nakova.manolova@abv.bg

Резюме: През последните години темата за бежанците, все по-често определяни като „новите други“, „пришълци“, „излишните хора“, почти постоянно е в центъра на европейския политически дебат. В съвременната ситуация на засилени миграционни процеси обаче срещата на различните култури, на различните цивилизационни, религиозни и светски ценности все по-често създава напрежение, поражда страх и неприемане, отколкото гостоприемство и съчувствие. Европейските граждани, в това число българските, са изплашени от неизвестността, която поражда срещата с едни хора, които са им „чужди“ и поради това опасно непредвидими. В настоящата статия на анализ са подложени отношението и нагласите на българите към бежанците, разгледани от три различни ракурса: нагласи на гражданите на Република България на база резултати от национално представително емпирично изследване; нагласи на местната власт (местните общински администрации) и местния бизнес на база резултати от две изследвания, проведени в два града в България – Ямбол и Гоце Делчев – по метода case study; и нагласи на българи, живеещи в чужбина (емигранти) на база резултати от онлайн анкетно проучване по метода на отзовалите се.

Ключови думи: бежанци; мигранти; представи; нагласи; интеграция.

Благодарности

Настоящата публикация е осъществена благодарение на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ на ИИНЧ-БАН.

Статията да се цитира по следния начин:

Накова, А. (2019). Бежанците – „новите други“ и отношението на българите към тях. *Население*, Том 37, Кн. 3, 525-544. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© А. Накова, 2019

Статията е постъпила през м. март 2019
Приета за публикуване през м. април 2019
Публикувана онлайн през м. август 2019

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

MIGRATION AND NATIONAL IDENTITY

Nasselenie Review, Volume 37, Number 3, 2019, 525-544

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

REFUGEES: THE “NEW OTHERS” AND THE ATTITUDES OF BULGARIANS TOWARDS THEM

Albena NAKOVA

Institute for the Study of Societies and Knowledge

BULGARIA, Sofia 1000, 4 Serdika Str.

✉ albena_nakova.manolova@abv.bg

Abstract: *In recent years, refugees – defined ever more often as “the new others”, “aliens”, “the superfluous people” – constitute a topic that is constantly in the focus of European political debates. In the present situation of growing migration trends, however, the meeting between different cultures, different civilizational, religious, and secular values, increasingly creates tension, provokes fear and rejection rather than hospitality and empathy. European citizens, including Bulgarians, are afraid of the unknown when meeting people who are “alien” to them and hence dangerously unpredictable. This article analyzes the behavior and attitudes of Bulgarians towards refugees in three perspectives. The attitudes of the citizens of Bulgaria are studied based on the results of a national sample survey; the attitudes of local government (local municipal administrations) and local business are investigated based on two studies conducted in the Bulgarian cities Yambol and Gotse Delchev using the case study method; and the attitudes of Bulgarians living in foreign countries (emigrants) are registered through an online survey based on voluntary response.*

Keywords: refugees; migrants; representations; attitudes; integration.

Acknowledgement

This publication has been possible thanks to the project of IPHS-BAS ‘Measures to overcome the demographic crisis in the Republic of Bulgaria’.

This article can be cited as follows:

Nakova, A. (2019). Bezhantsite – „novite drugi“ i otnoshenieto na bulgarite kum tyah. [Refugees: The “New Others” and the Attitudes of Bulgarians towards Them]. *Nasselenie Review*, Volume 37, Number 3, 525-544. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© A. Nakova, 2019

Submitted – March 2019

Revised – April 2019

Published – August 2019

The author has read and approved the final manuscript.

НОВИТЕ ДРУГИ ИЛИ „СЪСЕДЪТ-ЧУЖДЕНЕЦ“

През последните години темата за бежанците, все по-често определяни като „новите други“, „пришълци“, „излишните хора“, почти постоянно е в центъра на европейския политически дебат. Все повече бежанци пристигат в Европа, бягайки от войни, преследвания, тероризъм и глад. И макар че още през 1795 г. И. Кант в книгата си „Към вечния мир“ развива идеята за всеобщото гостоприемство, утвърждавайки „правото на всеки чужденец да не се отнася враждебно към него онзи, при когото той е дошъл“ (Кант, 1993:40), в новата ситуация днес срещата на различните култури, на различните цивилизационни, религиозни и светски ценности все по-често създава напрежение, поражда страх и неприемане, отколкото гостоприемство и съчувствие. Европейските граждани, в това число българските, са изплашени от неизвестността, която поражда срещата с едни хора, които са им „чужди“ и поради това опасно непредвидими, а процесите на взаимодействие с тях в някои случаи могат направо да бъдат определени, метафорично казано, като „сблъсък на цивилизациите“ (в смисъла на С. Хънтингтън, 1999).

Масовата миграция не е ново явление. Както отбелязва Зигмунт Бауман, тя съпътства модерната епоха от самото ѝ начало, „тъй като нашият „модерен начин на живот“ произвежда „излишни хора“, хора, които на местно ниво са „безползени“ в условията на икономически прогрес, защото са твърде много и нямат шанс да си намерят работа или на местно ниво са неприемливи – отхвърлени вследствие на безредици, конфликти или съперничество, породено от социални или политически промени и произтичащата от тях борба за власт“ (Бауман, 2016: 9). Така, ако причините за днешната масова миграция могат да бъдат определени като двойки, съгласно Бауман, то същото може да се каже и за отношението на приемащите общества към мигрантите. В развитите западни страни, които са крайната цел, както на икономическите мигранти, така и на бежанците, управляващите и бизнесът се отнасят позитивно към притока на евтина работна ръка, което беше причината за обявената от Западна Европа политика на „отворените врати“. За по-голямата част от местните жители обаче това означава още по-голяма конкуренция на трудовия пазар и още по-голяма несигурност, което често прераства в негативни нагласи към мигрантите, включително бежанците.

Масовата миграция, присъща на глобалната епоха, води до една много съществена промяна, свързана с начина на живот в мултикултурна среда и отнасяща се до това, че съжителството в непосредствено съседство с „други“ и „различни“ от нас хора все по-често се превръща в съжителство с „чужденци“. За новата фигура на „чужденеца-съсед“, появила се вследствие на глобализацията и новите форми на мултикултурни съжителства, които тя поражда, говори отново З. Бауман в „Постмодерната етика“ (Бауман, 2001). Бауман акцентира върху факта, че ако в предмодерния свят „съсед“ и „чужденец“ са две различни категории и „чужденецът“ не е „съсед“, т.е. не е във физическа и социална близост в рамките на непосредствения жизнен свят на човека и попада в такава единствено като враг, или като гост, или като бъдещ съсед, който следва да приеме и усвои правилата на местното съществуване, в постмодерния свят „чужденците“

са все по-често „съседни“, живеещи в непосредствена близост и все по-малко отделени от нас с граници (Бауман, 2001). Но ако със „съседа“ съществуват изградени правила на общуване и съществуване, с „чужденца“ подобни правила липсват. Поради това в тази нова ситуация възниква въпросът как да съжителстваме с различния от нас, когато той е не само „друг“, но и „чужд“, т.е. как да живеем с различието, когато то осезаемо присъства в нашия непосредствен жизнен свят, но присъства именно като „чуждо“ и как да живеем заедно без да унищожаваме и отхвърляме идентичността на различния чужденец.

България, като страна, в която от векове съжителстват различни етнически общности, притежава едно основно предимство, създадено в процеса на историческото развитие, но особено адекватно на съвременната епоха – формираният модел на междуетническо взаимодействие у нас предоставя пространство за съществуване на различните, налага мултикултурността, задава гъвкави модели на интеграция и диференциация на различните етнически общности, винаги отворени за императивите на социалното време, т.е. има като основен принцип съвместимостта, съществуването на различията. В това е спецификата и същевременно жизнеността на българския модел на междуетническо взаимодействие – в отвореността на етническите общности, в уменията да се живее с „другия“, в съчетаването на различни културни образци и практики. Именно това позволява изживяването и преодоляването на негативни нагласи и отношения и приемането на съжителството с „другия“ и „различния“. До колко, обаче тези основни принципи на междуетническо взаимодействие, характерни за различните етнически общности, изграждащи българското общество, които поради многовековното си съжителство добре се познават и макар да се възприемат като „различни“, не са „чужди“ едни за други, се разпростират и върху „новите други“ – бежанците (в общественото пространство до 2017 г. доминира терминът *бежанци*, който след това бива постепенно изместен от *имигранти* или по-общия *мигранти*), които в последните години все по-често преминават българските граници и някои от тях за по-дълго, други за по-кратко време пребивават в България, макар и основно като междинен етап по пътя им към Западна Европа и много по-рядко като крайна дестинация? Отговорът на този въпрос, както и отношението на българските граждани към „новите чужденци“, „новите други“, с които все по-често се сблъскват в ежедневието си живот и на обществените места, ще се опитам да разкрия чрез емпирични данни от три отделни изследвания, проведени в рамките на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“, осъществен и ръководен от Института за изследване на населението и човека при БАН (ИИНЧ при БАН). Първото изследване е национално представително проучване сред населението на Република България на възраст 18–65 години, организирано от ИИНЧ и проведено с 1272 респондента. Другите две изследвания са осъществени от колеги от Института по етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН, като част от проекта „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ в рамките на работна група „Миграция и национална идентичност“. В единия случай става дума за изследване от типа case study – проведени са две case study в два града в България – Гоце Делчев и Ямбол, в другия случай става дума за онлайн анкетно проучване сред българи, живеещи в чужбина.